

วิเคราะห์การคุ้มครองทางสังคมของไทยตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

ANALYSIS OF SOCIAL PROTECTION IN THAILAND ACCORDING TO SUSTAINABLE DEVELOPMENT GOALS

สมพร โกมารทัต*

Somporn Gomaratut*

ศิริพร ลัจจันันท์**

Siriporn Sajjanand**

เสนห์ เดชะวงศ์***

Saneh Dechawongse***

---

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของรายงานการศึกษาเรื่องการสำรวจสถานะเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทประเทศไทย และทางเลือกมาตรการทางเศรษฐศาสตร์สังคมและกฎหมายเป้าหมายที่ 1 จัดความยากจน ได้รับทุนสนับสนุนจาก สำนักงานกองทุนการวิจัย (สกว.) พ.ศ. 2559

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์และปริญญาเอก อาจารย์ประจำคณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

* Assistant Professor and Ph.D., Lecture, Faculty of Arts, Dhurakij Pundit University

** รองศาสตราจารย์และอาจารย์ประจำ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

** Associate Professor and Lecture, Faculty of Business Administration, Bangkok Thonburi University

*** อาจารย์ประจำและปริญญาเอก คณะการท่องเที่ยวและการโรงแรม มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

*** Lecture and Ph.D., Faculty of Tourism and Hospitality, Dhurakij Pundit University

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันของการคุ้มครองทางสังคมของประเทศไทย และวิเคราะห์ช่องว่างการวิจัยและช่องว่างการคุ้มครองทางสังคมเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติตามเป้าประสงค์ที่ 1.3 ของเป้าหมายที่ 1 ขจัดความยากจน ผลการศึกษาค้นพบว่า

1. การคุ้มครองทางสังคมในประเทศไทย ประกอบด้วย หลักการประกันซึ่งแบ่งออกเป็นการประกันสังคม และการประกันสุขภาพ การคุ้มครองแรงงาน การประชาสัมพันธ์ และการบริการสังคมอื่นๆ ประชากรไทยร้อยละ 21.27 ของประชากรทั้งประเทศ (67.2 ล้านคน) ได้รับการคุ้มครองทางสังคมโดยการประกันตนตามมาตรา 33 และมาตรา39รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณ 7,671 ล้านบาท ในการเสริมสร้างสวัสดิการสังคมและยกระดับคุณภาพชีวิต เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีได้รับการคุ้มครองและบริการสวัสดิการตามสิทธิขั้นพื้นฐาน

2. ผลการวิเคราะห์ช่องว่างระหว่างสภาพปัจจุบันของไทยกับเป้าประสงค์ 1.3 และตัวชี้วัด 1.3.1 ขององค์การสหประชาชาติพบว่า มีการคุ้มครองทางสังคมของกลุ่มเด็ก กลุ่มแรงงานกรณีเจ็บป่วย กรณีทุพพลภาพ กลุ่มผู้พิการ และกลุ่มคนยากจนและเปราะบางตามเป้าประสงค์และตัวชี้วัด แต่ในกลุ่มหญิงมีครรภ์ที่เป็นแรงงานนอกระบบยังไม่มีการคุ้มครอง และผู้สูงอายุที่ไม่ทำงาน แม้ว่ารัฐบาลจะจัดสรรเบี้ยยังชีพให้จำนวนหนึ่ง แต่ก็ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีวิต รัฐบาลควรมีนโยบายการเพิ่มเบี้ยยังชีพหรือมีมาตรการอื่นที่เหมาะสม

คำสำคัญ: การคุ้มครองทางสังคม การพัฒนาอย่างยั่งยืน ความยากจนในประเทศไทย

Abstract

The objectives of this research were to study the current situation of social protection in Thailand and to analyze the gaps in achieving the sustainable development of the United Nations in Target 1.3, Goal 1; End Poverty. The results of the study found that:

1. The social protection in Thailand consisted of social security, health insurance, labour protection, social welfare and other social services. 21.27% of the total populations obtained the social protection under Article 33 and 39. 7,671 million baht annual budget was allocated for enhancement and improvement of social protection and social welfare services for the quality of life and wellbeing of people based on their basic rights.

2. The analysis result in gaps of the current social protection of Thailand and Target 1.3, Goal 1 of the United Nations in achieving the goal of sustainable development in Goal 1, Target 1.3 was that the social protection for children, registered labours, the disable and the poor and vulnerable could meet the goal and target. At the same time, the social protection did not cover unregistered pregnant labours. For the senior people, even the elderly care allowance was granted monthly but that could not cover the present cost of living. The additional allowance and appropriate measures should be implemented by the government.

Keywords: Social Protection, Sustainable Development, Poverty in Thailand

บทนำ

จากการประชุมสมัชชาใหญ่แห่งสหประชาชาติในเดือนกันยายน พ.ศ. 2558 ประเทศไทยได้ลงนาม และมีคำมั่นร่วมกับนานาประเทศในการร่วมกันบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) รัฐบาลภายใต้การบริหารประเทศของพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีมีความตั้งใจที่จะบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน 17 เป้าหมาย ภายในปี ค.ศ. 2030 (พ.ศ. 2573) จึงได้มอบหมายให้หน่วยงานของรัฐขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทยได้เป้าหมายที่องค์การสหประชาชาติกำหนด ก้าวแรกของการขับเคลื่อน คือ การกำหนดหน่วยงานของรัฐเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศ และการประชุมคณะอนุกรรมการจัดลำดับความสำคัญเป้าประสงค์การพัฒนาที่ยั่งยืนเมื่อวันที่ 16 กันยายน 2559 ผลการประชุมมีมติว่า เป้าประสงค์ที่ 1.3 เกี่ยวกับระบบและมาตรการการคุ้มครองทางสังคมมีความจำเป็นต้องเร่งดำเนินการใน 5 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2559-2564)

การคุ้มครองทางสังคมในประเทศไทยขององค์การสหประชาชาติได้ให้การสนับสนุนรัฐบาลไทยพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคมที่มีลักษณะเป็นองค์รวม และมีความเป็นเอกภาพที่สอดคล้องกัน โดยได้จัดตั้งคณะทำงานร่วมระหว่างองค์การสหประชาชาติและรัฐบาลไทยในสาขาการคุ้มครองทางสังคม (UNCT/RTG Joint Team on Social Protection) โดยมีเป้าหมายหลัก คือ “ประชาชนทุกคนได้รับการคุ้มครองทางสังคมอย่างทั่วถึง” ได้กำหนดนิยามการคุ้มครองทางสังคมโดยสังเขป คือ การคุ้มครองขั้นพื้นฐานที่ประชาชนทุกคนในประเทศหนึ่งพึงได้รับ ได้แก่ บริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน การประกันสังคม การประกันสุขภาพ การศึกษา ความมั่นคงทางรายได้ รวมถึงการไม่สามารถเข้าถึงโอกาสในการพัฒนาด้านต่างๆ ของทุกกลุ่มอายุ รวมถึงกลุ่มทุพพลภาพ ในรูปของการสงเคราะห์ การสนับสนุน ส่งเสริม ช่วยเหลือที่เป็นตัวเงินและไม่เป็นตัวเงิน (องค์การแรงงานระหว่างประเทศและคณะทำงานร่วมขององค์การสหประชาชาติในประเทศไทย, 2556; Browne, 2015; Devereux & Sabates Wheeler, 2004) และจากการรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองทางสังคมของประเทศไทย พบว่า ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2543 เป็นต้นมา ประเทศไทยมีการพัฒนาระบบการคุ้มครองทางสังคมสำหรับประชาชนไทยทุกช่วงวัยมาเป็นระยะและพัฒนาขึ้นตามลำดับตามวิสัยทัศน์ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) และฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ตลอดเวลา 17 ปีที่ผ่านมา การคุ้มครองทางสังคมได้ดำเนินการเรื่องต่างๆ เช่น การพัฒนาระบบการประกันสุขภาพ การพัฒนาคุณภาพประชาชนด้านการศึกษาโดยการออกพระราชบัญญัติเรียนฟรี 15 ปี การเสริมสร้างมาตรฐานการครองชีพของประชาชน กำหนดเงินยังชีพรายเดือนสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทหน้าที่สนับสนุนการวิจัยตระหนักถึงความรับผิดชอบของภาควิชาการในการสนับสนุนการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงสนับสนุนให้ทุนเพื่อการศึกษาสถานะของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทประเทศไทยอย่างมีระบบ โดยได้กำหนดกรอบหัวข้อการวิจัยเรื่อง “การสำรวจสถานะของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทประเทศไทย และทางเลือกมาตรการทางเศรษฐกิจ สังคมและกฎหมาย” ซึ่งผู้วิจัยและคณะสนใจรับทุนเพื่อศึกษาสถานะของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทประเทศไทยที่เกี่ยวกับเป้าหมายที่ 1 ขจัดความยากจน เมื่องานวิจัยเสร็จสมบูรณ์ ตามข้อกำหนดของการรับการสนับสนุนการวิจัย คือ การเผยแพร่ผลการวิจัยสู่สาธารณะ ผู้วิจัยจึงเลือกช่องทางการเผยแพร่ โดยการตีพิมพ์ในวารสารวิชาการ และเลือกหัวข้อการคุ้มครองทางสังคมเป็นบทความแรกของการเผยแพร่ ด้วยเหตุผลที่ว่า การคุ้มครองทางสังคมเป็นเป้าประสงค์หนึ่งในเป้าหมายที่ 1 ที่มีความสำคัญและจำเป็นต้องเร่งดำเนินการใน 5 ปีข้างหน้า จึงเขียนบทความเรื่อง “วิเคราะห์การคุ้มครองทางสังคมของไทยตามเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน” เพื่อศึกษาสถานะปัจจุบันของการคุ้มครองทางสังคมของประเทศไทย และวิเคราะห์ช่องว่างการคุ้มครองทางสังคมเพื่อบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนตามข้อกำหนดของเป้าประสงค์ 1.3 และตัวชี้วัด 1.31 ของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้ทราบสถานการณ์และช่องว่างที่จะเป็นข้อมูลประกอบการดำเนินการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทย และเป็นประโยชน์กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการพัฒนาประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาสถานะปัจจุบันของการคุ้มครองทางสังคมของประเทศไทยตามตัวชี้วัด 1.3.1 ของการพัฒนาที่ยั่งยืน
2. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ช่องว่างการคุ้มครองทางสังคมของประเทศไทยตามข้อกำหนดของเป้าประสงค์ 1.3 และตัวชี้วัด 1.3.1 ของเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

ทบทวนวรรณกรรม

จากการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับนิยามการคุ้มครองทางสังคมสรุปได้ว่า การคุ้มครองทางสังคม หมายถึง การคุ้มครองขั้นพื้นฐานที่ประชาชนทุกคนในประเทศหนึ่งพึงได้รับ ได้แก่ บริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน การประกันสังคม ประกันสุขภาพ การศึกษา ความมั่นคงทางรายได้ รวมถึงการไม่สามารถเข้าถึงโอกาสในการพัฒนาต่างๆ ของทุกกลุ่มอายุ (เด็ก วัยทำงาน ผู้สูงอายุ กลุ่มทุพพลภาพ) ในรูปของการสงเคราะห์ การสนับสนุน ส่งเสริม ที่เป็นตัวเงิน และไม่ใช่ตัวเงิน (องค์การแรงงานระหว่างประเทศและคณะทำงานร่วมขององค์การสหประชาชาติในประเทศไทย, 2556; Browne, 2015; Devereux & Sabates Wheeler, 2004)

จากผลการศึกษาของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2549) กล่าวว่า ระบบการคุ้มครองทางสังคมของประเทศไทยอยู่ในรูปแบบของการให้ความช่วยเหลือทั้งก่อนและหลังการเผชิญกับความเสี่ยงในรูปแบบต่างๆ เช่น การคุ้มครองด้านการรักษาพยาบาล ทุพพลภาพ เสียชีวิต ชราภาพ การสงเคราะห์ การประกันการว่างงาน เป็นต้น หน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการให้การคุ้มครองทางสังคมในประเทศไทยประกอบด้วยหน่วยงานจากหลายกระทรวง เช่น กรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานประกันสังคม กระทรวงแรงงาน เป็นต้น ลักษณะการคุ้มครองทางสังคมภายใต้การดำเนินงานของกระทรวงต่างๆ แบ่งออกเป็นหลักการประกัน การคุ้มครองแรงงาน การสงเคราะห์และบริการทางสังคมอื่นๆ ดังนี้

1. หลักการประกัน ประกอบด้วยการประกันสังคมและการประกันสุขภาพ กลไกการประกันสังคมที่จัดให้โดยภาครัฐตามสถานภาพการทำงานของผู้ประกันตน คือ กลไกสำหรับข้าราชการ ครู วิทยาลัยเอกชน และนายจ้างและลูกจ้างเอกชนนอกภาคการเกษตร ซึ่งแต่ละกลุ่มได้รับสิทธิประโยชน์จากการประกันตนที่แตกต่างกัน โดยกลุ่มข้าราชการถือเป็นกลุ่มที่ได้สิทธิประโยชน์ที่ครอบคลุมมากที่สุด ไม่มีการจ่ายเงินสมทบ ในขณะที่กลุ่มลูกจ้างเอกชนต้องเสียเงินสมทบเข้ากองทุนประกันสังคมร่วมกับนายจ้างและเงินสมทบอีกส่วนหนึ่งจากรัฐบาลสิทธิประโยชน์ของการประกันตนครอบคลุม กรณีเจ็บป่วย ทุพพลภาพ เสียชีวิต คลอดบุตรชราภาพการสงเคราะห์บุตรและการว่างงาน (ในกรณีลูกจ้างเอกชน) การประกันสุขภาพที่รัฐจัดสรรให้ตามกฎหมายกำหนด ข้อมูลจากสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (2556) พบว่า การประกันสุขภาพของไทยมี 3 ประเภทหลัก ได้แก่สวัสดิการรักษายาบาลข้าราชการ การประกันสังคม และการประกันสุขภาพถ้วนหน้า

2. การคุ้มครองแรงงาน คือการให้ความคุ้มครองกับลูกจ้างในหลายๆด้านตามกฎหมายคุ้มครองแรงงาน 2541 โดยเฉพาะการคุ้มครองในเรื่องอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ เวลาการทำงาน แรงงานเด็กและสตรี และที่สำคัญคือการจ่ายเงินชดเชยแก่ลูกจ้างเมื่อถูกให้ออกจากงานโดยมิได้กระทำความผิดใดๆ ซึ่งการคุ้มครองแรงงานนั้นเป็นสวัสดิการที่นายจ้างเป็นผู้แบกรับค่าใช้จ่ายเพียงอย่างเดียว

3. การสงเคราะห์ ดำเนินการโดยกรมประชาสงเคราะห์ที่เริ่มก่อตั้งมาตั้งแต่ปี 2483 และในปี 2546 พัฒนามาเป็นกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กลุ่มเป้าหมายของงานประชาสงเคราะห์ คือ เด็กกำพร้า เด็กและเยาวชนจากครัวเรือนยากจน สตรีด้อยโอกาส ผู้สูงอายุ คนไร้ที่พึ่ง ขอดาน คนพิการ ผู้ประสบภัยธรรมชาติ ผู้ติดเชื้อเอชไอวี ชาวเขาและครอบครัวและชุมชนยากจนการช่วยเหลือมักจะเป็นในรูปของที่พักชั่วคราว การให้คำปรึกษา การให้สิ่งของอุปโภคบริโภค การให้การฝึกอบรมอาชีพ หรือให้กู้ยืมเพื่อประกอบอาชีพ ส่วนการให้เงินสงเคราะห์นั้นมักจะให้แก่ผู้ยาก

ลำบากที่ไม่สามารถทำงานได้ และให้เป็นการชั่วคราวเพื่อช่วยเหลือยามฉุกเฉิน สำหรับผู้ที่ไม่สามารถทำงานได้อย่างถาวร เช่น คนพิการและผู้สูงอายุจะได้รับเงินสงเคราะห์รายเดือน เป็นต้น

4. การให้บริการทางสังคมอื่นๆที่รัฐบาลให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนทั่วไปในรูปแบบของบริการทางการศึกษาการฝึกอบรมอาชีพ โดยกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน การจัดสรรเงินอุดหนุนเพื่อพัฒนาหมู่บ้านและชุมชน โดยกรมพัฒนาชุมชน และการพัฒนาที่อยู่อาศัยโดยการเคหะแห่งชาติ เป็นต้น

ขอบเขตของการศึกษา

ศึกษาข้อมูลจากฐานข้อมูลและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองทางสังคมของหน่วยงานต่างๆในประเทศไทย ได้แก่ สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผนสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย สำนักงานประกันสังคม กระทรวงแรงงาน กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กรมกิจการเด็กและเยาวชน กรมกิจการผู้สูงอายุ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กองทุนเพื่อเด็กแห่งประเทศไทย กลุ่มประชาสังคม และเอกชน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

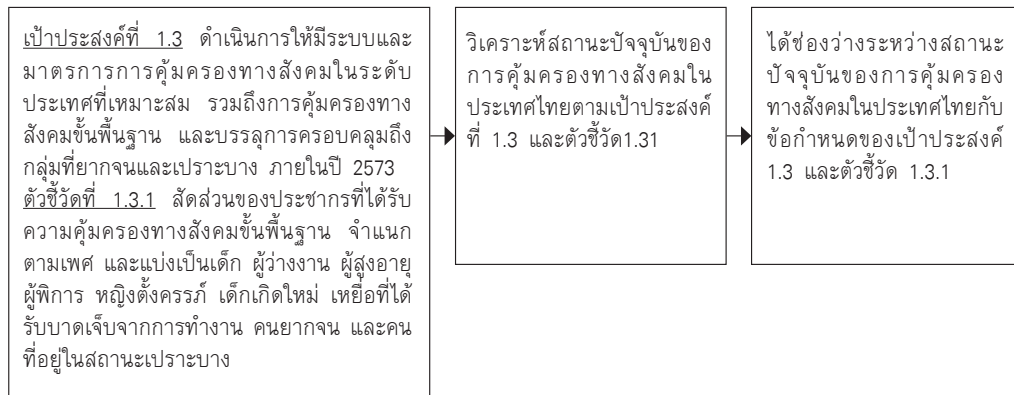
วิธีการศึกษา

การศึกษาครั้งนี้มีกระบวนการดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองทางสังคมในประเทศไทย ได้แก่ สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผนสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย สำนักงานประกันสังคม กระทรวงแรงงาน กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กรมกิจการเด็กและเยาวชน กรมกิจการผู้สูงอายุ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และกองทุนเพื่อเด็กแห่งประเทศไทย และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. จัดประชุมกลุ่ม (Focus Group) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการคุ้มครองทางสังคมของหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน ประชาสังคม ได้แก่ สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนโยบายและแผนสำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย สำนักงานประกันสังคม กระทรวงแรงงาน กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กรมกิจการเด็กและเยาวชน กรมกิจการผู้สูงอายุ กรมส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กองทุนเพื่อเด็กแห่งประเทศไทย กลุ่มประชาสังคม และเอกชน

กรอบแนวคิดการศึกษา

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ผลการศึกษา

สถานะปัจจุบันของการคุ้มครองทางสังคมในประเทศไทย

1) ภาพรวมของการให้การคุ้มครองทางสังคมในประเทศไทย ประกอบด้วย หลักการประกันแบ่งออกเป็น การประกันสังคม และการประกันสุขภาพ การคุ้มครองแรงงาน การประสา่งเคราะห์ และการบริการสังคมอื่น ๆ

2) จากข้อมูลของกองวิจัยและพัฒนา สำนักงานประกันสังคมปีพ.ศ. 2560 พบว่า ประชากรไทย 67.2 ล้านคน ได้รับการคุ้มครองทางสังคมจำนวน 14,387,642 คน คิดร้อยละ 21.27 ของประชากรทั้งประเทศ จำแนกเป็นการประกันตนตามมาตรา 33¹ จำนวน 10,692,454 คน มาตรา 39² จำนวน 1,349,718 คน และมาตรา 40³ จำนวน 2,345,470 คน เป็นเพศชาย 6.97 ล้านคน เป็นเพศหญิง 7.41 ล้านคน (สำนักงานประกันสังคม, 2559)

- 1 ผู้ประกันตนที่เป็นพนักงานบริษัทเอกชนทั่วไป ซึ่งมีสถานะเป็นลูกจ้างที่ทำงานอยู่ในสถานประกอบการ อายุไม่ต่ำกว่า 15 ปี และไม่เกิน 60 ปี โดยต้องส่งเงินสมทบเข้ากองทุน สิทธิประโยชน์ได้รับความคุ้มครอง มีดังนี้ กรณีเจ็บป่วย / อุบัติเหตุ กรณีทุพพลภาพ กรณีเสียชีวิต กรณีคลอดบุตร กรณีสงเคราะห์บุตร กรณีชราภาพ และกรณีว่างงาน
- 2 ผู้ประกันตนที่เป็นบุคคลที่เคยทำงานอยู่ในบริษัทเอกชนในมาตรา 33 มาก่อนแล้วลาออก แต่ต้องการรักษาสิทธิประกันสังคมไว้ จึงสมัครเข้าใช้สิทธิประกันสังคมในมาตรา 39 แทน สิทธิประโยชน์ได้รับความคุ้มครอง ดังนี้ กรณีเจ็บป่วย / อุบัติเหตุ กรณีทุพพลภาพ คลอดบุตร กรณีสงเคราะห์บุตร และกรณีชราภาพ
- 3 ผู้ประกันตนที่เป็นบุคคลที่ประกอบอาชีพอิสระ หรือแรงงานนอกระบบ มีอายุไม่ต่ำกว่า 15 ปี แต่ไม่เกิน 60 ปีจ่าย 100 บาทต่อเดือน (จ่ายเอง70บาทรัฐบาลสมทบ30บาท) จะได้รับความคุ้มครองคือกรณีเจ็บป่วยกรณีทุพพลภาพและกรณีเสียชีวิตจ่าย 150 บาทต่อเดือน (จ่ายเอง100 บาท รัฐบาลสมทบ50 บาท) ผู้ประกันตนจะได้รับความคุ้มครองคือกรณีเจ็บป่วยกรณีทุพพลภาพกรณีเสียชีวิตและกรณีชราภาพ

3) จากรายงานประจำปี 2559 ของกองวิจัยและพัฒนา สำนักงานประกันสังคม (2559) รายงานว่า รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณ 7,671 ล้านบาท ในการเสริมสร้างสวัสดิการสังคมและยกระดับคุณภาพชีวิต เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีได้รับการคุ้มครองและบริการสวัสดิการตามสิทธิขั้นพื้นฐาน

4) จากรายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2558) ได้กล่าวถึง การคุ้มครองทางสังคมตามระบบของประชากรไทยจำแนกตามช่วงอายุได้ ดังนี้

กลุ่มเด็กอายุ 0-18 ปี จากข้อมูลสำนักงานสถิติแห่งชาติปี 2559 เด็กที่มีอายุ 0-18 ปีมีจำนวน 21,813,333 คน คิดเป็นร้อยละ 33.19 ของประชากรทั้งประเทศ รัฐจัดบริการสวัสดิการแก่กลุ่มเด็กดังกล่าว ดังนี้

- เด็กแรกเกิดจนถึงอายุครบ 6 ปีในครอบครัวที่ยากจน⁴ จะได้รับเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเดือนละ 600บาท/เดือน/คนและในกลุ่มแรงงานในระบบได้รับเงินสงเคราะห์บุตรตามพระราชบัญญัติประกันสังคมมาตรา 33 และมาตรา 39

- เด็กอายุ 6-18 ปี จัดการศึกษาให้เรียนฟรี 15 ปี โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายในเรื่องค่าเล่าเรียน หนังสือเรียน อุปกรณ์การเรียน เครื่องแบบนักเรียน และกิจกรรมพัฒนาคุณภาพผู้เรียน สำหรับเด็กยากจน และด้อยโอกาสรัฐได้สนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์และโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ ให้เงินอุดหนุนในรูปแบบของค่าใช้จ่ายสมทบเพิ่มเติมสำหรับนักเรียนในรูปแบบค่าอาหาร ค่าเครื่องแต่งกาย ค่าเครื่องใช้ส่วนตัว ค่าเดินทางและค่าสาธารณูปโภคของโรงเรียน และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ยังจัดงบประมาณให้สถานศึกษาภายใต้สังกัดสพฐ. โดยให้เงินอุดหนุนเพิ่มเติมคนละ 1,000 บาทต่อปีแก่นักเรียนยากจนในระดับประถมศึกษาที่ผู้ปกครองมีรายได้ต่อครัวเรือนปีละไม่เกิน 40,000 บาท

- จัดสถานสงเคราะห์และสถาบันต่างๆดูแลเด็กยากจนจำนวน 30 แห่งทั่วประเทศ

- พัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กปฐมวัยผ่านศูนย์เด็กเล็กและสนับสนุนการดำเนินงานของสถานรับเด็กเอกชน 76 จังหวัด

- กระทรวงแรงงาน มีมาตรการการป้องกันและลดความเสี่ยงการข้ามศูนย์โดยการตรวจคุ้มครองแรงงานเด็ก

กลุ่มผู้มีงานทำ จากข้อมูลสำนักงานสถิติแห่งชาติปี2559 จำนวนผู้มีงานทำ 38.38 ล้านคน จำแนกเป็นแรงงานในระบบ 17.0 ล้านคน และแรงงานนอกระบบ 21.3ล้านคน รัฐจัดสวัสดิการให้แก่แรงงานในระบบและนอกระบบ เช่น

- จัดให้แรงงานในระบบเข้าระบบการประกันสังคมที่ดำเนินการโดยกระทรวงแรงงาน

- จัดให้มีเงินชดเชยและกองทุนสงเคราะห์ลูกจ้างทั้งผู้ถูกเลิกจ้างและยังไม่ถูกเลิกจ้าง

- พัฒนาการคุ้มครองแรงงานนอกระบบโดยจัดตั้งกองทุนการออมแห่งชาติ (กอช.)

- ส่งเสริมประชาสัมพันธ์การประกันตนตามตรา 40 เพื่อให้แรงงานนอกระบบมีหลักประกันความมั่นคงในชีวิต

- การรักษาพยาบาล แรงงานในระบบใช้สิทธิประกันสุขภาพของการประกันสังคม แรงงานนอกระบบใช้สิทธิการประกันสุขภาพถ้วนหน้า (30 บาทรักษาทุกโรค หรือบัตรทอง) ตามพระราชบัญญัติหลักประกันถ้วนหน้าพ.ศ. 2545

⁴ ครัวเรือนที่สมาชิกในครอบครัวมีรายได้เฉลี่ยต่ำกว่า 3,000 บาทต่อคนต่อเดือน หรือต่ำกว่า 36,000 บาทต่อคนต่อปี

กลุ่มผู้ว่างงาน จากข้อมูลสำนักงานสถิติแห่งชาติปี 2559 มีจำนวนผู้ว่างงาน 496,000 คน ในจำนวนดังกล่าวอัตราการว่างงานเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง และผู้สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษาว่างงานสูงสุด ในการคุ้มครองการว่างงานที่เป็นแรงงานในระบบกรณีถูกเลิกจ้างจะได้รับเงินทดแทนระหว่างการว่างงานปีละไม่เกิน 180 วันในอัตราร้อยละ 50 ของค่าจ้างเฉลี่ย กรณีลาออกหรือสิ้นสุดสัญญาจ้างจะได้รับเงินทดแทนปีละไม่เกิน 90 วันในอัตราร้อยละ 30 ของค่าจ้างเฉลี่ย และกระทรวงแรงงานจัดทำ Smart Labour Application เพื่อให้ประชาชนเข้าถึงบริการด้านแรงงานได้รวดเร็วและสะดวกเป็นต้น

กลุ่มผู้สูงอายุ จากข้อมูลสำนักงานสถิติแห่งชาติปี 2559 มีจำนวนผู้สูงอายุหรือผู้มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มีจำนวน 10.91 ล้านคน เป็นผู้สูงอายุที่ทำงาน 4.02 ล้านคน และไม่ทำงาน 6.86 ล้านคน การคุ้มครองทางสังคมของผู้สูงอายุที่เป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐได้รับเงินบำนาญหรือเงินบำนาญ และรับสิทธิการรักษาพยาบาล (Civil Servant Medical Benefit Scheme (CSMBS) พนักงานและลูกจ้างเอกชนได้รับเงินบำนาญจากกองทุนสำรองเลี้ยงชีพและเงินช่วยรายเดือนจากประกันสังคม ส่วนผู้สูงอายุที่ไม่ได้เงินบำนาญบำนาญชราภาพจะได้รับเบี้ยยังชีพเดือนละ 600-1,000 บาทขึ้นกับข้อกำหนดอายุ นอกจากนี้รัฐจัดให้มีแผนผู้สูงวัยแห่งชาติ และกำหนดแผนกลยุทธ์การทำงานของผู้สูงอายุระยะที่ 1 และจัดสรรงบประมาณ 1,065 ล้านบาทเพื่อเตรียมความพร้อมรองรับการเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างมีคุณภาพ

กลุ่มผู้พิการ จากข้อมูลสำนักงานสถิติแห่งชาติปี 2559 คนพิการที่มีบัตรประจำตัวคนพิการมีจำนวน 1,737,469 คน คิดเป็นร้อยละ 2.64 ของประชากรทั้งประเทศ รัฐจัดการคุ้มครองแก่ผู้พิการโดยการออกกฎหมายจ้างงานคนพิการในหน่วยงานของรัฐและสถานประกอบการตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2556 มาตรา 33 มาตรา 34 และ มาตรา 35 จัดให้มีกองทุนส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ เช่น เงินอุดหนุนเบี้ยคนพิการ 800 บาท/เดือน/คน ให้บริการกู้ยืมเงินกองทุนเพื่อประกอบอาชีพแก่ผู้พิการและผู้ดูแลผู้พิการ และสนับสนุนจัดทำสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับผู้พิการใน 59 จังหวัด เป็นต้น

กลุ่มผู้ได้รับบาดเจ็บจากการทำงาน ในแต่ละปีมีผู้ได้รับบาดเจ็บจากการทำงานอยู่จำนวนหนึ่ง รัฐมีการจัดตั้งกองทุนเงินทดแทนและกองทุนความปลอดภัย อาชีวอนามัยและสภาพแวดล้อมในที่ทำงาน เป็นต้น

กลุ่มยากจนและผู้อยู่ในสถานะเปราะบาง รัฐจัดสวัสดิการแก่ผู้ไร้ที่พึ่งตามพระราชบัญญัติการคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง และจัดสรรที่ดินให้กับผู้ยากไร้ จัดหาที่อยู่ จัดเงินให้กู้ยืมเพื่อประกอบอาชีพ การอบรมอาชีพ และการอบรมเพื่อพัฒนาอาชีพ การขึ้นทะเบียนคนจนเพื่อจัดสรรงบประมาณในการช่วยเหลือ และการออกบัตรสวัสดิการแห่งรัฐสำหรับคนยากจน เป็นต้น

2. ผลการวิเคราะห์ช่องว่างการคุ้มครองทางสังคมของประเทศไทยตามข้อกำหนดของเป้าประสงค์ 1.3 และตัวชี้วัด 1.3.1

ตารางที่ 1 ช่องว่างการคุ้มครองทางสังคมตามข้อกำหนดของเป้าประสงค์และตัวชี้วัด

เป้าประสงค์และตัวชี้วัด	การคุ้มครองทางสังคมของประเทศไทย	ช่องว่างตามข้อกำหนดของเป้าประสงค์และตัวชี้วัด
<p>เป้าประสงค์ที่ 1.3 ดำเนินการให้มีระบบและมาตรการการคุ้มครองทางสังคมในระดับประเทศที่เหมาะสม รวมถึงการคุ้มครองทางสังคมขั้นพื้นฐาน และบรรลุการครอบคลุมถึงกลุ่มที่ยากจนและเปราะบาง ภายในปี 2573</p> <p>ตัวชี้วัดที่ 1.3.1 สัดส่วนของประชากรที่ได้รับความคุ้มครองทางสังคมขั้นพื้นฐาน จำแนกตามเพศ และแบ่งเป็นเด็ก ผู้ว่างงาน ผู้สูงอายุ ผู้พิการ หญิงตั้งครรภ์ เด็กเกิดใหม่เหยื่อที่ได้รับบาดเจ็บจากการทำงาน คนยากจน และคนที่อยู่ในสถานะเปราะบาง</p>	<p>กลุ่มเด็ก</p> <ol style="list-style-type: none"> เด็กอายุ 0-6 ปี ได้เงินสงเคราะห์บุตรรายเดือนภายใต้กองทุนประกันสังคม โดยจ่ายให้กับบุตรของผู้ประกันตนตามมาตรา 33 หรือมาตรา 39 เดือนละ 400 บาท เด็กอายุ 0-6 ปี ที่เป็นบุตรของครอบครัวที่ยากจนหรือเลี้ยงต่อความยากจนได้รับเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดู 600บาท/เดือน/คน เด็กอายุ 6-18 ปี เรียนฟรี 15 ปี 	<p>ไม่พบช่องว่าง</p>
	<p>กลุ่มแรงงาน</p> <p>กรณีเจ็บป่วย</p> <ol style="list-style-type: none"> ข้าราชการใช้สิทธิรักษาพยาบาลของกรมบัญชีกลาง กระทรวงการคลัง พนักงานลูกจ้างในระบบ ใช้สิทธิประกันสุขภาพของกองทุนประกันสังคม พนักงานลูกจ้างนอกระบบ ประชาชนทั่วไปใช้สิทธิประกันสุขภาพถ้วนหน้า <p>กรณีคลอดบุตร</p> <p>หญิงที่ประกันตนในระบบการประกันสังคมได้รับค่าบริการทางการแพทย์เหมาจ่าย 13,000 บาทต่อการคลอดบุตรหนึ่งครั้ง และได้รับเงินสงเคราะห์การหยุดงานเพื่อการคลอดบุตร และได้รับสิทธิการคุ้มครองตามกฎหมายแรงงาน</p> <p>กรณีทุพพลภาพ</p> <p>ผู้ประกันตนตามมาตรา 33 และมาตรา 40 จะได้รับเงินทดแทนการขาดรายได้ ค่าบริการทางการแพทย์ และเงินบำเหน็จทุพพลภาพ</p>	<p>ไม่พบช่องว่าง</p> <p>1. ควรมีการขยายสิทธิในการเลี้ยงดูเด็กหลังคลอด</p> <p>2. กลุ่มหญิงมีครรภ์ที่เป็นแรงงานนอกระบบยังไม่มีความมาตรการคุ้มครอง</p> <p>ไม่พบช่องว่าง</p>

ตารางที่ 1 ช่องว่างการคุ้มครองทางสังคมตามข้อกำหนดของเป้าประสงค์และตัวชี้วัด (ต่อ)

เป้าประสงค์และตัวชี้วัด	การคุ้มครองทางสังคมของประเทศไทย	ช่องว่างตามข้อกำหนดของเป้าประสงค์และตัวชี้วัด
	<p><u>กรณีชราภาพ</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ช้าราชการได้รับบำนาญหรือบำนาญ 2. พนักงานเอกชนได้รับบำนาญจากกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ และเงินบำนาญชราภาพเป็นรายเดือนจากกองทุนประกันสังคม 3. ผู้สูงอายุที่ไม่ใช่บุคคลในข้อ 2 และ 3 ได้รับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุตามช่วงอายุเดือนละ 600-1,000 บาท 4. เงินจากกองทุนการออมแห่งชาติ ซึ่งเป็นการออมแบบสมัครใจ 	<p>ในกรณีของผู้สูงอายุที่เป็นผู้ทำงาน จะมีรายได้เพียงพอกับการดำรงชีวิต แต่ในส่วนของผู้สูงอายุที่ไม่ทำงานแม้ว่ารัฐจะจัดสรรเบี้ยยังชีพให้ ซึ่งไม่น่าจะเพียงพอกับการดำรงชีวิต รัฐควรมีนโยบายการเพิ่มเบี้ยยังชีพ หรือมีมาตรการอื่นที่เหมาะสม</p>
	<p><u>กลุ่มผู้พิการ</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ออกกฎหมายจ้างงานคนพิการ 2. โครงการกู้ยืมเงินกองทุนเพื่อการประกอบอาชีพ 3. เบี้ยคนพิการ 800 บาท/เดือน/คน 4. โครงการจัดตั้งอำนวยการความสะดวกในที่สาธารณะสำหรับผู้พิการ 	<p>ไม่พบช่องว่าง</p>
	<p><u>กลุ่มคนยากจนและผู้อยู่ในสถานะเปราะบาง</u></p> <ol style="list-style-type: none"> 1. รัฐจัดสวัสดิการแก่คนไร้ที่พึ่งตาม พ.ร.บ. การคุ้มครองคนไร้ที่พึ่ง 2. จัดสรรที่ดินทำกินให้กับผู้ยากจน 3. จัดที่พักอาศัยในโครงการต่างๆ 4. จัดเงินให้กู้ยืมเพื่อประกอบอาชีพ 5. โครงการลงทะเบียนเพื่อสวัสดิการแห่งรัฐ 6. โครงการบัตรสวัสดิการแห่งรัฐช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อย เพื่อลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและลดค่าใช้จ่ายในการเดินทาง สำหรับคนไทยที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปที่มีรายได้ไม่เกิน 100,000 บาท/ปี หรือผู้ว่างงานในปี 2559 	<p>ไม่พบช่องว่าง</p>

สรุปและข้อเสนอแนะ

ภาครัฐได้ดำเนินการเรื่องการคุ้มครองทางสังคมมาตลอด ตั้งแต่ปี 2543 ประเทศไทยได้ประกาศใช้นโยบายการประกันสุขภาพถ้วนหน้า นับเป็นการก้าวสู่การคุ้มครองทางสังคมขั้นพื้นฐานโดยถ้วนหน้า มีการดำเนินการเพื่อการคุ้มครองทางสังคมแก่ประชาชนทุกช่วงวัย แต่พบช่องว่างในการบรรลุเป้าหมายของตัวชี้วัด 1.3.1 ในประเด็นของการให้ความคุ้มครองแก่กลุ่มแรงงานนอกระบบ โดยเฉพาะกลุ่มหญิงมีครรภ์ และกลุ่มผู้สูงอายุ

ในปี 2560 รัฐบาลวางนโยบายการคุ้มครองทางสังคมสำหรับประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย รวมถึงคนยากจนและกลุ่มคนเปราะบางในระยะยาว ระยะกลาง และระยะสั้นไว้ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) รวมทั้งแผนนโยบายมาตรการ โครงการ กิจกรรมเพื่อการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนกล่าวคือ ในระยะยาว รัฐบาลมีนโยบายเพื่อแก้ไขการคุ้มครองทางสังคมไว้ในยุทธศาสตร์การพัฒนาแรงงานภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2560-2579) ที่กำหนดเป้าหมายที่ว่า “ประชาชนมีความมั่นคงในชีวิต มีงานทำ และมีรายได้มั่นคงพอเพียงกับการดำเนินชีวิต ได้รับการคุ้มครองสิทธิและสวัสดิการ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น” ในระยะกลาง มีการทบทวนการจัดปัญหาการละเมิดสิทธิแรงงานในกลุ่มแรงงานหญิง เด็ก และกลุ่มอื่นที่มีสถานะเปราะบางต่อการละเมิดสิทธิแรงงานได้ง่าย มีการจัดทำแผนพัฒนาการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการระยะ 5 ปี แผนการจัดการศึกษาสงเคราะห์ระยะ 5 ปี ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ระยะสั้น การจัดทำฐานข้อมูลคนจน การจัดสวัสดิการสังคมแก่ผู้ไร้ที่พึ่ง เงินสงเคราะห์ช่วยเหลือผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม ยุทธศาสตร์การเตรียมความพร้อมของประชากรผู้สูงอายุ โครงการสนับสนุนค่าใช้จ่ายทางการศึกษา เป็นต้น

แม้ว่า ประเทศไทยมีการพัฒนาการคุ้มครองทางสังคมมาในระดับหนึ่ง แต่ก็เป็นการดำเนินการแบบกระจัดกระจาย ยังแยกส่วนตามหน่วยงาน ไม่เป็นองค์รวมอย่างเป็นระบบ และยังมีช่องว่างในทางปฏิบัติบางประเด็น เช่น การขยายสิทธิในการเลี้ยงดูบุตรหลังคลอด การมีมาตรการการคุ้มครองทางสังคมแก่แรงงานนอกระบบ นโยบาย/มาตรการ/โครงการดูแลผู้สูงอายุที่ยากจนและไร้ที่พึ่ง เป็นต้น ในประเด็นของข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป ควรมีการศึกษาประเมินผลการดำเนินงานการคุ้มครองทางสังคมของทุกภาคส่วน เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการต่างๆ เพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบสมรรถนะกับประเทศต่างๆที่มีระบบการคุ้มครองทางสังคม เพื่อรัฐจะได้แนวทางการปฏิบัติที่ดีในการกำหนด Road map การคุ้มครองทางสังคมที่เป็นแผนดำเนินการระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว เพื่อให้การคุ้มครองทางสังคมครอบคลุมประชาชนชาวไทยทุกคน ทุกรูปแบบ และทุกพื้นที่ในประเทศไทย

บรรณานุกรม

- กองยุทธศาสตร์และแผนงาน. (2559). *แผนปฏิบัติการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ปีงบประมาณ พ.ศ. 2559*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- ปรเมธี วิมลศิริ. (2559). การบรรยายเรื่องยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี อนาคตประเทศไทยเพื่อความมั่นคงและยั่งยืน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกำกับและส่งเสริมการประกอบธุรกิจประกันภัย.
- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2549). *รายงานการประเมินความเสี่ยงและความเปราะบางทางสังคม: การประเมินการคุ้มครองทางสังคมในระดับองค์การและสถาบันของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2558). *รายงานการวิเคราะห์สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาข้อมูลและตัวชี้วัดภาวะสังคม.
- สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานประกันสังคม. (2559). *สถิติงานประกันสังคม 2559*. กรุงเทพฯ: สำนักงานประกันสังคมกระทรวงแรงงาน.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2560). *สรุปผลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากรเดือนกุมภาพันธ์ 2560*. กรุงเทพฯ: กระทรวงดิจิทัลเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2559). *การสำรวจแรงงานนอกระบบ พ.ศ. 2559*. กรุงเทพฯ: กระทรวงดิจิทัลเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2558). *การสำรวจอนามัยและสวัสดิการ พ.ศ. 2558*. กรุงเทพฯ: กระทรวงดิจิทัลเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม.
- องค์การแรงงานระหว่างประเทศและคณะทำงานร่วมขององค์การสหประชาชาติในประเทศไทย. (2556). *การประเมินการคุ้มครองทางสังคมจากการศึกษาหารีระดับชาติเพื่อก้าวสู่ฐานการคุ้มครองทางสังคมภายใต้บริบทประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: กระทรวงแรงงาน.
- Browne, E. (2015). *Social Protection: Topic Guide*. UK: GSDRC, University of Birmingham.
- Devereux, S. & Sabates-Wheeler, R. (2004). *Transformative Social Protection*. Brighton: IDS.